GUN WANDERS
Tegnérgatan 18
SE-113 58 STOCKHOLM
Sweden

ARV och MINNE

MEDLEMSBLAD Nr 24 JANUARI 2006

KATOLSK HISTORISK FÖRENING I SVERIGE

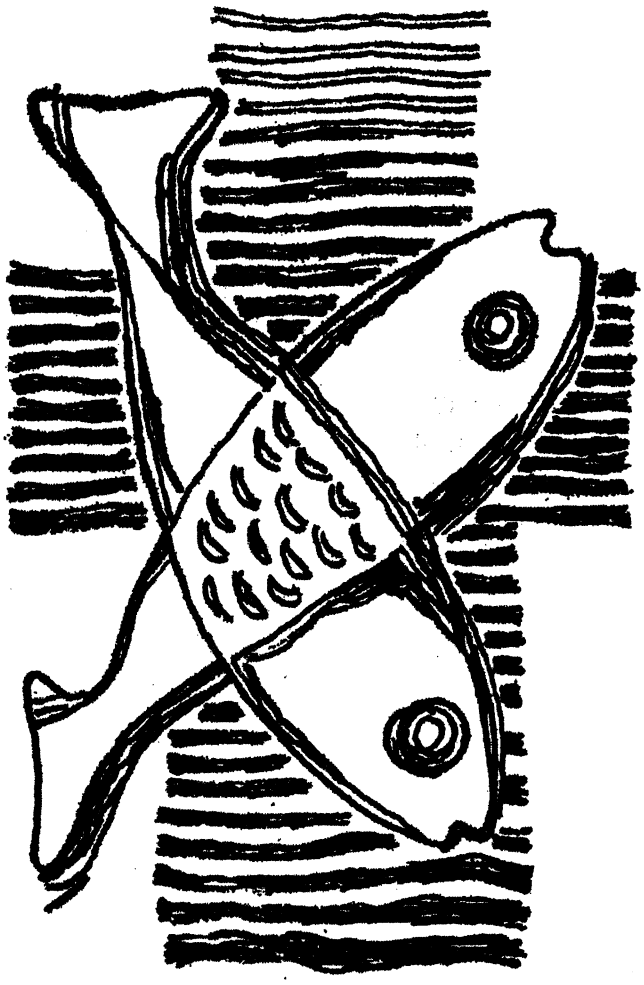

Erik Olson illustrerade De ungas bönbok.
Utgiven av Katolska bokförlaget 1963.
Se vidare Rainer Kunzes genomgång av
bön- och mässböcker

Ur innehållet

* Efterlängtade ordenssystrar
* Årsmöte
* Vårens program
* På Karl XII:s tid
* Pater Hornung berättar
* Tack för 40-årig vänskap
* Salettinpater Tore Kilman
* Bön- och mässböcker

KHF:s logotyp här ovan utgörs av en ristning på en runsten från 1000-talet som stått vid Kalmar kyrka i Uppland. Den är en av de första människoframställningarna i Sverige, av både man och kvinna. De följer korset och håller det högt. En tusenårig kristen trosbekännelse i vårt land.

KATOLSK HISTORISK FÖRENING I SVERIGE

Adress c/o Gun Wanders, Tegnérgatan 18, 113 58 Stockholm
Hemsida: http://hem.passagen.se/katolskhistoria/

STYRELSE

Ordf: Gun Wanders, Tegnérg. 18, 113 58 Stockholm, 08-15 85 31, wanders@home.se
Vice ordf: Halina Brzezinska, Setterwallsv. 11, 131 36 Nacka, 08-716 57 44, halina@comhem.se
Sekr: Karin Monié, Garvarg. 14, 112 21 Stockholm, 08-650 39 54, karin.m.monie@telia.com
Kassör: Lars Hallberg, Göran Perssons v. 19, 171 55 Solna, 08-83 89 78, lars.hallberg@mbox304.swipnet.se
Ledamöter: Kjell Blückert, Österplan 13, 753 31 Uppsala, 018-12 14 04, kjell.bluckert@rj.se
Maria Waxegård, Fleminggatan 1, 602 24 Norrköping, 011-20 01 81, maria.waxegard@nt.se

Adressändring anmäls till kassören

VALBEREDNING

James Blom, Almhagsvägen 20, 178 38 Ekerö, 08-560 312 58, bloms@tele2.se
Karin Evers, Lyckovägen 9, 167 52 Bromma, 08-80 68 37
Margareta Jaringe, Luthagsesplanaden 30 C, 752 24 Uppsala, 018-55 65 39

KHF:s KONTAKTPERSONER I GÖTEBORG OCH SKÅNE

Roland Allnert, Björkuddsgatan 12, 412 62 Göteborg, 031-18 21 09 roland.allnert@telia.com
Birgit Kordina, Nicoloviusgatan 10 B, 217 57 Malmö, 040-91 87 86
Göran G. Jonsson, Ragnar Lodbroks gränd 9, 224 75 Lund, 046-14 25 08 anna-lena.jonsson@lund.mail.telia.com

MUSEIGRUPPEN

Britt-Inger Johansson, Odensgatan 16 A, 753 13 Uppsala, 018-50 68 75, lessa@bredband.net (sammankallande), Hans Åke Bergström, Anneli Magnusson, Sabrina Norlander

REDAKTIONSKOMMITTÉ FÖR ARV OCH MINNE

Lars Hallberg och Karin Monié

REDAKTIONSKOMMITTÉ FÖR SKRIFTSERIEN

Kjell Blückert, redaktör
Lars Hallberg, Åsa Karlsson, Karin Monié

Artiklar till medlemsbladet sändes till redaktionskommittén

Åsö Föreningsråds Tryckeri
År 2006
Tel 08-644 72 10

Katolska systrar på Stiftelsen Konung Oscar I:s Minne

Ordenssystrar i församlingarna är ofta hett efterlängtade, men numera ofta en bristvara. I Stockholm finns Stiftelsen Konung Oscar I:s Minne, ett servicehus för damer med blandad religiös konfession. Dess tidigare direktör, Henrik Amberg, berättar här historien om den spännande (och framgångsrika!) jakten på systrar för 40 år sedan.

S:ta Elisabeths systrar

Elisabeth-systrarna som på 1870-talet redan fanns i Stockholm blev den katolska systrakongregation som på drottning Josefinas önskan 1873 åtog sig att ta hand om Josefinahemmet, som drottningen startat för fattiga katoliker i Sverige. 1875 tog de också på sig ansvaret för den nystartade Stiftelsen Konung Oscar I:s Minne. I stort sett fungerade deras arbete där utan större problem ända fram till efter andra världskriget. I och med att Elisabeth-systrarna förlorade kontakten med sin polska provins och att moderhuset flyttat från Breslau till Hamburg började problem uppkomma med att fullfölja åtaganden, först i Tyskland och sedan även i Sverige. Man såg sig nödsakad att börja skära bort "hus" (ofta sjukhus) som var svåra att försörja med nya systrar. Ett sådant åtagande var Oscars Minne, eftersom det inte gällde en rent inomkatolsk verksamhet. Josefinahemmet ville man behålla tills vidare.

En preliminär uppsägning av avtalet med Oscars Minne hade kommit i samband med utflyttningen till Bagarmossen på 1950-talet. Den hade styrelsen avvärjt genom att se till att systrarnas general fick en kunglig medalj och hon tog då tillbaka uppsägningen. Men nu 1962 hjälpte det inte längre att hänvisa till "Hans Majestät Konungens personliga intresse" i Oscars Minne. Nu var det allvar, Elisabeth-systrarna klarade inte åtagandet längre. Den yngsta systern på Oscars Minne var 56 år, alla de andra äldre, en över sjuttio och dessutom var de för få. Uppsägningstiden var visserligen ett år (från sommaren 1963), men det var fullt klart att man inte kunde vänta sig någon ytterligare respit.

Ordföranden Johan Nordenfalk var ganska

Stiftelsens nuvarande hem i Bagarmossen.

säker på att jag i min oerfarenhet hade orsakat den senaste uppsägningen. Han hade ännu inte klart för sig den verkliga orsaken utan trodde att bristen på systrar bara var ett svepskäl. Han föreslog att man åter igen skulle bjuda in generaloberin Johanna Schneider för att försöka lösa krisen på plats i Sverige. Jag förklarade att det sannolikt bara var "att uppskjuta avrättningen" någon månad eller två. Inbjudan sändes emellertid iväg och generalföreståndarinnan skulle komma i januari 1964 och träffa styrelsen. Sammanträffandet uppsköts ett par gånger och ett möte med Nordenfalk kom till slut till stånd på Stiftelsen i slutet av september. Efter mötet, där generalföreståndarinnan beskrivit situationen för styrelsen, gick Nordenfalk sedan på en promenad med henne i parken på Oscars Minne för ett mera informellt samtal. Hon kom då med förslaget att, om Oscars Minne ändå måste läggas ned, skulle Elisabetsystrarna kunna köpa Stiftelsens byggnad och göra om det till sitt provincialhus i Sverige. En omvänd Nordenfalk kom tillbaka mycket irriterad (så

mycket att det nu märktes på honom) och sade att nu måste vi sätta igång att skaffa nya systrar på annat håll snarast möjligt, helst så att man inte skulle behöva utnyttja uppsägningstiden. Det slutgiltiga datumet hade han lyckats förskjuta till den 31 december 1965. "Nu broder Henrik får du sätta igång, hitta några möjligheter, vi måste lösa detta, vi kan inte svika Stiftarinnans höga mål!".

Styrelsen diskuterade flera möjligheter – helt sekulär personal eller nya systrar var de två slutgiltiga alternativen. Sekulär personal hade så många nackdelar, framför allt förlust av andan i huset och en tredubblad lönekostnad, att man måste satsa all kraft på nya systrar, och då så många att ingen anställd personal skulle behövas. Vi informerade också kungen via riksmarskalken om situationen.

Jag började med att tala med de präster jag kände. Ingen var optimistisk och ingen ville hjälpa till, alla hade samma problem, man behövde systrar främst i församlingsarbetet och bristen på systrar i Västeuropa var akut. Jag vände mig då till generalvikarien (Hans-Henrik von Essen). Han föreslog då att han skulle ta upp saken med stiftets biskop John Taylor, som då var i Rom (Vatikankonciliet pågick som bäst). Biskop Taylor skrev ett brev till mig och svarade med att säga: "kom till Rom, här finns alla som har något inflytande. Jag kan alltid ge Dig referenser men inga förslag."

Jakten på nya systrar

Väl i Rom i juni 1964 fick jag snabbt kontakt med Paulinerna (från Częstochowa) som hade en liten kommunitet där, jag tror de var tre eller fyra. Paulinerna hade då en kyrkoherde i Norrköping som förmedlade min kontakt med huset i Rom. Fader Gregorio Kotnis var prior där. Han tog genast hand om mig och gav mig mycket hjälp och förmedlade kontakter med ett antal systrakongregationer, i allmänhet sådana som hade anknytning till Polen. Jag gick runt och försökte "sälja" Stiftelsen med hjälp av biskop Taylors rekommendationer. Stort hopp satte jag till Ursulin-systrarna, där min hustru kände flera sedan sin skoltid. Av ambassadör von Post i Rom, som jag avlade besök hos (Sverige hade då ännu inte någon representation vid Heliga Stolen) fick jag ett varmt råd att ta kontakt med Birgitta-systrarnas generalföreståndarinna som von Post kände. "De har ju ett gästhem i Djursholm, uppgifterna där ligger ju inte så långt från era behov." Jag lovade att informera honom om resultatet av mina ansträngningar innan jag reste hem. Ambassadör von Post lovade också att informera kungen vid hans besök i Rom under hösten.

Sammanfattningsvis kan man väl säga, att alla som jag annars talade med rådde mig att vända mig till Polen, Spanien eller eventuellt något afrikanskt land. Jag tror jag besökte eller kontaktade ett tiotal kongregationer under min vistelse i Rom. Många hade ett överskott på systrar i Polen men hindrades av den kommunistiska regeringen att få ut dem därifrån för att hjälpa till i Västeuropa eller Amerika, där bristen också var mycket stor. En dag lyckades jag få träffa biskopen av Częstochowa, biskop Bareła, en kväll mellan två möten på konciliet och blev översvallande hjärtligt bemött "vi hade ju en hel del gemensamt 1655". Han sade att den som skulle kunna hjälpa mig var biskop Dąbrowski som var sammanhållande för alla ordnar och kongregationer i Polen. Han hade ännu inte fått utresetillstånd för att deltaga i konciliet, men man väntade sig ändå att han förr eller senare skulle komma. Biskop Bareła lovade att han skulle tala med honom om mina bekymmer och ge honom det material jag lämnade. Det var emellertid ingen mening längre att stanna i Rom, utan jag reste hem tomhänt.

Hemma väntade jag på besked och tiden gick. En dag frågade jag brevbäraren om det inte kommit något till mig från Italien. Hon erinrade sig med betämdhet att det kommit ett vykort från Rom till Stiftelsen ett par veckor tidigare. "Det var ett mycket vackert kort". Jag frågade då föreståndarinnan om hon inte hade sett till kortet som ju var adresserat till Stiftelsen – "mja, jo, det hade visst kommit

något", så gick hon och hämtade det hos sig.(!) Det var från biskop Dąbrowski som bad mig ta kontakt med honom i Warszawa när han kommit hem. Jag var orolig att jag missat något, genom att syster Teresita suttit på meddelandet (kanske för att hitta någon som kunde översätta den polska texten). Det var emellertid ingen fara, biskop Dąbrowski skulle inte komma hem förrän i april 1965. Han hade skickat hem allt underlag jag lämnat till biskop Bareła, med uppdrag att söka efter någon kongregation som vore lämplig att ta på sig uppgifterna på Oscars Minne. Jag höll fortsatt kontakt med Dąbrowski och i juni 1965 bad han mig att komma till Warszawa.

Visum till Polen var ganska lätt för mig att få, så den 6 juli anlände jag till Warszawa och begav mig direkt till biskop Dąbrowskis kontor. Han sade till mig att resa till Kraków och gav mig två adresser att besöka. Därefter skulle jag gå till kurian och tala med kanslichefen fader Majcher SJ och berätta för honom vilken av de två kongregationerna jag tyckte var bäst. Majcher var också Krakows ärkestifts ansvarige vad gäller ordensfrågor.

Det var inte lätt att fatta ett sådant beslut. Bägge kongregationerna, Serafimsystrarna och Helige-And-systrarna gjorde ett djupt intryck i andlighet, entusiasm och kompetens.

Jag gick till fader Majcher efter mina besök och frågade om han kunde ge mig råd vilka han menade skulle passa bäst. "Jag kan inte ge några råd utan det måste ni bestämma" – men han hade hört att Dąbrowski kanske trodde att jag skulle välja Serafimsystrarna. Vad mera råd behövde jag!

Efter att också ha fått berätta om mitt ärende för ärkebiskopen Wojtyła, reste jag tillbaka till Warszawa och kontaktade biskop Dąbrowski. "Bra, då kommer generalföreståndarinnan och ett par systrar hit till mig i morgon eftermiddag så kan vi göra upp om detaljerna!" Inget tövande där inte! På svenska ambassaden hade jag redan vänner, ambassadören Cronvall och inte minst Margit Jelnicka, som hjälpte mig med översättningar, utskrifter och goda råd.

Mötet med systrarna blev ganska kort, affärsmässigt men trevligt. Man var mycket väl förberedd. Generalföreståndarinnan överlämnade en lista på systrar som var tillfrågade och som skulle kunna börja på Oscars Minne samt två som skulle bli lärare på S:t Eriks katolska skola. Det fanns även några reserver om inte alla skulle kunna eller få resa. Systrarna skrev under ett avtal som skulle gälla provisoriskt. Vi kom också överens om att systrarna snarast skulle ansöka om utresetillstånd och pass. Det var inte möjligt att bestämma någon annan tidpunkt än "snarast".

Efter en insats bl.a. av poseł (riksdagsman) Łubieński, som var en nära vän och kollega till min svärfar, fick jag anmodan att göra ett personligt besök på inrikesministeriets byrå för "bekännelsefrågor". Lubieński och jag blev vänligt mottagna av en vice statssekreterare (byråchef) som skulle handha mina frågor om utresetillstånd, pass osv. för systrarna. Jag beskrev mitt ärende på sätt som Łubieński hade rått mig till och överlämnade en PM och listan över systrarna. Jag hade också en lista med tre präster som biskop Taylor ville få till Sverige. Han hade sagt: "Försök, går det så går det, jag har visserligen bjudit dem till Sverige sedan lång tid tillbaka men de har inte lyckats få utresetillstånd".

Det hör till saken att polska regeringen som tidigare varit mycket restriktiv med att ge utresetillstånd till präster och systrar just då bytt fot och istället sade, att ju fler som försvinner utomlands dess bättre. (När det gällde prästerna måste dock tillstånd från regeringen inhämtas.) Det hjälpte mycket i detta fall – tillstånd och pass ordnades på tre-fyra månader – och systrarna fick gå en kort "kurs" i Warszawa innan de reste, där de fick lära sig hur bra allt var i det kommunistiska Polen(!). När de redan satt på tåget på väg till Berlin – Sassnitz, ringde Dąbrowski och meddelade att alla tio var på väg.

Serafimsystrarna i Stockholm

De tio nya systrarna anlände den 1 december

1965 till Stockholm. Elisabeth-systrarna (utom två som skulle svara för överlämningen), hade redan dagen innan lämnat Stiftelsen. Min hustru och jag åkte så på morgonen till Stockholms central för att möta de nya systrarna. Det visade sig att tåget från Malmö-Trelleborg var försenat ca två timmar. När vi inte hade kommit tillbaka till Oscars Minne klockan 8.30 blev Elisabeth-systrarna som var kvar rädda att inga nya systrar skulle komma den dagen, varför de snabbt beställde en taxi och försvann. När vi sedan kom vid tiotiden var det ett tomt hus som väntade de nya systrarna. Som tur var fanns ett anställt biträde som talade polska, som kunde introducera dem i köket. Och en sådan dag – den 1 december, Oscars-dagen! Min hustru ryckte in och hjälpte till så gott det gick. Systrarna kom förvånansvärt fort in i sina uppgifter. Två av systrarna talade flytande tyska, så för många av damerna gick det bra att göra sig förstådda den vägen.

De tre präster jag bett om för biskopens räkning, stod plötsligt en dag i mitten på december i hallen på Stiftelsen, dit de kommit för att tacka mig för min insats för deras utresa. Alla var nu lyckliga utom en, domprosten J. Koch. Han ringde en dag hem när jag inte var hemma och pratade istället med min hustru och talade i upprörda ordalag om för henne vad jag ställt till med, att han plötsligt fått tretton nya ordensmedlemmar att andligen svara för. Biskop Taylor – å andra sidan – ringde så fort han kommit hem från Rom och var överlycklig att jag lyckats ("personligen trodde jag inte att det skulle lyckas, desto mera är han att gratulera").

Systrarna gick på undervisning i svenska och fick också senare hjälp av en utbildad ekonomiföreståndarinna som erbjöd sig att lära dem laga svensk mat. Efter två veckor kom en delegation damer till mig och frågade hur länge den här människan skulle stanna, den maten vi fick när systrarna kom var mycket bättre. Hon fick därför sluta med tack för sin insats. Jag var dock orolig för var det skulle sluta, men av ekonomiska skäl! Systrarna i köket gjorde allt de kunde för att damerna skulle få god och nyttig mat, svensk eller polsk det spelade ingen roll och hushålla kunde de.

Så var Oscars Minne åter ur krisen och kunde med serafimsystrar leva vidare i samma anda som drottning Joséphine hade önskat sig.

Henrik Amberg

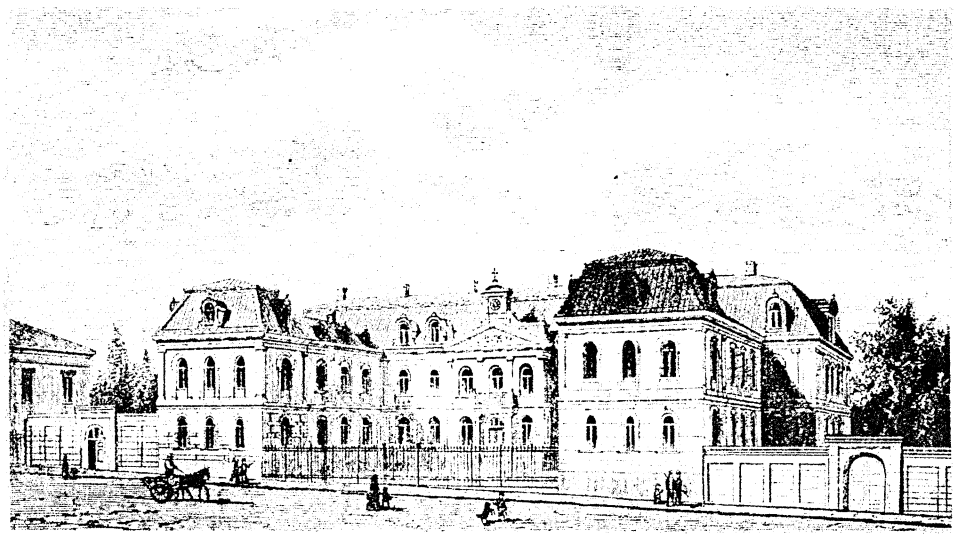

I Arv och Minne nr 19, augusti 2003 anmälde Henrik Amberg den samma år av **Birgitta Cnattingius** författade skriften *Stiftelsen Konung Oscar I:s Minne. Från Björngårdsgatan till Bagarmossen. Glimtar ur Stiftelsens historia åren 1876–1953.*

Katoliker i Stockholm på Karl XII:s tid

Vad äldsta kyrkoboken berättar – och inte berättar. Katoliker i Stockholm på Karl XII:s tid. Så löd rubriken på Barbro Lindqvists föredrag i S:ta Eugenias lokaler den 27 oktober. Ett trettiotal personer fick höra om de äldsta bevarade katolska kyrkoböckerna i Sverige och om människoöden som omnämns i dessa. Kyrkoböckerna förvaras i S:ta Eugenias kyrkoarkiv i Stockholm.

Barbro har i många sammanhang under de senare åren underhållit oss med tankeväckande föredrag och artiklar om tidigare okända katolska människoöden i Sverige under 1600-talet. Tidigare har hon skrivit en bok om katoliker i Sverige på 1700-talet (*Artister, komedianter och fattigt folk. Påvekyrkan under 1700-talet i Stockholm*, 1989).

En katolsk präst döpte 1695 en dotter till den franske konstnären Chauveaux, som arbetade på Stockholms slott. Slottsarkitekten Nicodemus Tessin d.y. hade utverkat tillstånd av Karl XI att den katolske prästen fick förrätta dopet och inte en luthersk präst som annars katolikerna regelmässigt var skyldiga att anlita vid dop av deras barn.

Efter dopet bestämde Frankrikes dåvarande ambassadör i Stockholm att man skulle lägga upp en förrättningsbok, som skulle föras i två exemplar, varav det ena vart tredje år (och vid byte av ambassadör) skulle skickas till Notre Dame i Paris. Så skedde till en början, men redan efter sex år glömde man bort att skicka exemplar till Paris.

Den äldsta boken innehåller förrättningar avseende franska konstnärs- och skådespelarfamiljer samt ambassadanställda, men inga andra katoliker. I mitten av 1700-talet skrevs anteckningarna om och förkortades varefter originalen tydligen kastades. Exemplaren som skickats till Paris överfördes senare till Hotel de Ville, rådhuset, men blev där offer för den brand som ödelade huset 1871. Lyckligtvis hade en fransk forskare dessförinnan publicerat delar av innehållet i böckerna.

Barbro berättade vidare intressant och roande om ett antal människoöden, som avspeglar sig i kyrkoboken. Hösten 1701 fanns ingen fransk legationskaplan i Stockholm. Då låg en katolsk konstnärshustru svårt sjuk. Även denna gång sökte Tessin hjälpa katolikerna. Han anhöll att en katolsk präst som satt fängslad som krigsfånge efter slaget vid Narva skulle få förse den sjuka med sakramenten. Detta vägrades dock. Därför har ingen präst skrivit begravningsnotisen utan ett antal lekmän, med kyrkvärden för det franska legationskapellet i spetsen.

En ny legationskaplan lade 1703 upp en särskild bok för dödsfall. Den innehåller de äldsta originalanteckningarna i en katolsk kyrkobok i Sverige. Efter denne präst kom det en tysk jesuit, "försiktig och klok", enligt ambassadören. Trots att han var här i fem år efterlämnade han inga anteckningar om förrättningar. Han efterträddes av en annan tysk jesuit, Clumper, som fortsatte dödboken med en lista – på latin – om dödsfall som skett före hans ankomst och under hans egen första tid i Sverige, sammanlagt ett femtiotal. Om vissa av de avlidna skrev Clumper dödsrunor, som är en guldgruva för dagens historiker.

Barbro berättade om några av dessa katoliker som Clumper beskrivit fram till våren 1711 då listan slutar. Både helgonlika och mindre heliga personer förekommer. Bland annat en svensk kvinna vars märkliga livsöde och konversion relaterades för oss. 30 katoliker som dog under pesten i Stockholm 1710 finns med i boken. Men många fler katoliker dog av pesten. Så avled t.ex. en dag 24 personer två timmar efter att de bevistat en gudstjänst i det katolska kapellet.

Barbro avslutade sina intresseväckande nedslag bland katolikerna i Stockholm kring sekelskiftet 1700 med en liten katolsk "solskenshistoria". Den franske guldsmeden Cousinet kom till Stockholm 1694 och är bland annat känd för den magnifika silverdopfunt, som även våra dagars kungabarn döpts i. Själv var Cousinet ofta fadder vid katolska dop. Under Karl XII:s krig avbröts slottsbygget och ekonomin tillät endast begränsade beställningar av guldsmedsarbeten. Många av de inkallade franska konstnärerna lämnade Sverige. Cousinet blev kvar men levde tidvis i armod.

I en i Riksarkivet bevarad förteckning över katoliker som fått ekonomiska bidrag när de konverterat till den lutherska tron, finns Cousinet upptagen 1705. Betyder det att han övergivit sin katolska tro? Kanske ändå inte. Enligt anteckning i den katolska dödboken dog Cousinet 1714, "styrkt med Kyrkans sakrament". Han tycks alltså trots allt ha förblivit katolik. Kanske var "konversionen" 1705 endast ett smart sätt för en fattig man att skaffa sig behövliga inkomster.

MÖTEN I HÖSTAS

I ***Göteborg*** talade docent **Sven-Erik Pernler** den 6 september inför ett 20-tal personer över ämnet *S:ta Helena av Skövde och den helige biskopen Brynolf Algotsson. Så lika och ändå så olika.* Den 29 september lyssnade ett 90-tal åhörare till docent **Yvonne Maria Werners** föredrag *Vår nye påve Benedikt XVI och hans teologi.* Det stora publikintresset innebar något av rekord för Göteborgs del. Den 25 oktober besökte göteborgsavdelningen landsarkivet i Göteborg med förre arkivarien **Bengt O.T. Sjögren** som guide. Elva personer deltog i studiebesöket.

I ***Stockholm*** talade **Lars Hallberg** den 22 september över ämnet *Kallad till jesuit? Om 1800-talets svenskfödda jesuiter.* Lars Hallberg ersatte ambassadör **Fredrik Vahlquist**, som fått förhinder. 35 åhörare hade infunnit sig. Teol.dr **Kjell Blückerts** planerade föreläsning den 17 november måste inställas på grund av sjukdom. Också här ställde Lars Hallberg upp och talade över intressanta 1800-talsfynd i stiftsarkivet.

Den 27 oktober talade f. rådman **Barbro Lindqvist**, som planerat, över ämnet *Vad första kyrkoboken berättar – och inte berättar. Katoliker i Stockholm på Karl XII:s tid* för ett 25-tal åhörare. Den 30 november föreläste msgr **Torbjörn Olsen** från S:t Eysteins församling i Bodö om *Nordpolsmissionen.* Föredraget anordnades i samarbete med Sankta Ingrids dominikanska centrum.

I ***Lund*** lyssnade 35 personer den 10 september till professor **Sten Hidals** föredrag om Carl von Linnés antikatolicism under rubriken *"... förblindande en vidskeplig allmoge"*. Den 8 oktober föreläste teol. dr Kjell Blückert under rubriken *"Att kyssa påvens fötter" – det svenska ekumeniska landskapet efter 1989* (25 deltagare).

Vid stiftsvallfärden till ***Vadstena*** deltog KHF med information om föreningens verksamhet.

VÅRENS KOMMANDE PROGRAM

De vid Arv och Minnes tryckning fastställda programmen äger rum i Stockholm, Uppsala, Lund. Fler program annonseras på föreningens hemsida: http://hem.passagen.se/katolskhistoria/

De fyra programmen i **Stockholm** inleds den 2 februari, då Sveriges ambassadör vid Heliga Stolen, dvs. Vatikanen, **Fredrik Vahlquist**, talar under rubriken *Sveriges förbindelser med Heliga Stolen.* Den 16 mars berättar **Stefan Östergren** om *Sigismund, svensk-polsk monark.* Östergren har nyligen publicerat en biografi över den katolske vasakonungen i KHF:s skriftserie. Boken sändes ut till medlemmarna strax före julhelgen. Mötena i februari och mars äger rum i S:ta Eugenias lokaler.

Föreningens årsmöte kommer att hållas den 8 april i Domkyrkan. Den apostoliske nuntien, ärkebiskop **Giovanni Tonucci**, kommer att hålla ett föredrag under rubriken *The History of Vatican Diplomacy.*

I samarrangemang med S.ta Ingrids dominikanska centrum talar professor **Magnus Nyman** den 3 maj om *reformationen i Sverige ur katolsk synvinkel.* Mötet hålls i Dominikansystrarnas lokaler på Västmannagatan 83.

I församlingssalen, S:t Thomas kyrka i **Lund** blir det tre föredrag. Den 21 januari föreläser doktoranden i kyrkohistoria, teol.kand. **Anna Minara Ciardi** över ämnet *"Biskopar, kaniker och Europa". Det katolska Skåne kring år 1100.* Den 11 mars talar professor **Manfred Hofmann** och teol. dr **Christina Runquist** om *Katolska Kyrkans utveckling i Latinamerika.* Och den 10 juni berättar biskop **Anders Arborelius** om *Edith Stein.*

I **Uppsala** anordnas en informations- och samtalskväll den 15 februari om *den katolska pressen i Sverige.* **Margareta Murray-Nyman** från Katolskt Magasin, **Ulf Jonsson** från Signum, **Birgitta Löwendahl**, från Jungfru Maria, och **David Wingren**, SUK, medverkar. Den 3 maj föreläser fil. dr **Peter Tångeberg** om *medeltida Mariaskulpturer i Sverige* och den 17 maj talar fil. dr **Britt-Inger Johansson** om kyrkobyggnaden under rubriken *"Av levande utvalda stenar bygger du ett hus för din härlighet"*. Samtliga evenemang äger rum i S:t Lars kyrka och i samarbete med Forum Catholicum Upsaliense.

ÅRSMÖTE I STOCKHOLM LÖRDAGEN DEN 8 APRIL

KHF:s årsmöte äger rum lördagen den 8 april, som vanligt i Stockholm. Vid årsmötet skall väljas styrelseordförande och minst två nya styrelseledamöter.
Valberedningen (se s. 2) tar tacksamt emot förslag på lämpliga personer. Hör av dig snarast!

Vill någon medlem att en viss fråga skall behandlas på årsmötet skall detta meddelas till KHF:s styrelse senast den 10 mars

Välkommen till årsmötet för val och diskussion om föreningens verksamhet!

KALLELSE

Medlemmarna i Katolsk historisk förening i Sverige kallas härmed till
ÅRSMÖTE lördagen den 8 april 2006 kl. 12.00
I Domkyrkosalen, Katolska domkyrkan, Folkungagatan 46 B, Stockholm

Förslag till
DAGORDNING

1. Årsmötets öppnande
2. Val av ordförande och sekreterare för mötet
3. Val av en person att jämte mötets ordförande justera protokollet
4. Fråga om årsmötet blivit stadgeenligt utlyst
5. Fastställande av dagordning för mötet
6. Styrelsens verksamhetsberättelse och ekonomisk redovisning för 2005
7. Revisorernas berättelse för 2005
8. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen för 2005
9. Val av styrelseordförande
10. Val av styrelseledamöter
11. Val av två revisorer jämte suppleant på ett år
12. Val av tre ledamöter i valberedningen, av vilka en skall vara sammankallande, på ett år
13. Beslut om medlemsavgift för 2007
14. Styrelsens informationer och förslag
15. Fråga som medlem väckt hos styrelsen senast tre veckor före årsmötet
16. Övriga ärenden
17. Årsmötets avslutande

Efter årsmötet föredrag av apostoliske nuntien, ärkebiskop Giovanni Tonucci

The History of Vatican Diplomacy

VÄLKOMNA!

Styrelsen för Katolsk historisk förening i Sverige

”Smart av Vår Herre – eller hur?”

Pater Peter Hornung har många fascinerande minnen från sin långa verksamhet som präst och själasörjare. Här följer ett par berättelser som han haft vänligheten att låta Arv och Minnes läsare ta del av.

Den första julen i Sverige

Några dagar innan jul 1949 ringde det på dörrklockan hos oss jesuiter på Norra Smedjegatan i Stockholm. En ung man, kanske 20 år gammal, frågade mig mycket hövligt om jag talade tyska. När jag hade bejakat det, berättade han om sin situation.

Han var äldste sonen till fursten Alexander Königsborn (låt oss kalla honom så), uppvuxen med slott och huskaplan i ett östeuropeiskt land. Familjen ägde mycket skog. Hans far hade skickat honom till en svensk affärskontakt så att han skulle lära sig skogshantering. På så sätt hade han under den gångna hösten varit i Norrland. Mörkret, isoleringen, både den kulturella och den kyrkliga – allt hade fått honom att inse att han inte var skapad för skogshantering. Tvärtom. Det heliga året 1950 stod för dörren. Han skulle bege sig till Rom för att säga till påven, Pius XII, att han ville bli präst. Över julen vistades han hos sin svenska värdfamilj i närheten av Stockholm. Men efter helgen skulle han resa.

Jag sade till honom, att bli präst, det var en mycket fin tanke. Men i en så stor fråga ska man inte förhasta sig. Och man skulle inte bestämma sig i en tid av depression, vilken han tydligen hade råkat ut för. Detta var inte något att förvåna sig över med tanke på den för honom helt oväntade situationen. Vi kom överens att träffas efter nyåret.

Dagen efter nyårshelgen fick jag telefon från Beckomberga sjukhus, som på den tiden var ett rent psykiatriskt sjukhus. En sköterska förhörde sig om jag var pater Peter Hornung. När jag bekräftat detta, fick jag höra att de hade en okänd patient som hade nämnt mitt namn. Jag frågade, vad patienten hette. Svaret var: han kallar sig för prins Alexander Königsborn. Jag bekräftade att jag kände denne prins. Eller mera korrekt, att jag haft ett samtal med en ung man som presenterat sig för mig som sådan. Jag sade också att jag hade intrycket att han var deprimerad. Jag ilade till Beckomberga och, helt riktigt, jag träffade prinsen. Vad hade hänt?

Prins Alexander hade inte orkat vänta på ett nytt sammanträffande med mig. Julen i familjen hade varit andligen så torftig att han behövde katolsk miljö. Därför gick han på nyårsaftons kväll till stationen i Södertälje och köpte en biljett till Hamburg. Han skulle ta nattåget dit. I väntan på att tåget skulle komma satt han i väntsalen. Sin värdfamilj tänkte han ställa inför fullbordat faktum. Därför hade han bara en liten portfölj med sig.

Stationens väntsal var en omtyckt plats för allsköns folk som ville värma sig. Därför kom polisen och tittade in. Var och en i salen fick förklara varför han befann sig där under nyårsnatten. Polisen kom till prinsen och frågade vem han var. ”Prins Alexander Königsborn”, svarade han helt sanningsenligt. Poliserna såg på varandra. ”Och vad skall prinsen göra här i nyårsnatten?”

”Jag skall ta nattåget till Hamburg och sedan fortsätta till Rom. Ty nu börjar det Heliga året. Jag skall säga till påven att jag vill bli katolsk präst.” De två stackars polismännen såg igen på varandra, nickade i samförstånd och bad prinsen följa med dem till bilen. Det blev raka vägen till Beckomberga.

Prinsen berättade allt detta för mig. Han tillade, att han förstod att poliserna måste handla som de hade gjort. De har ju aldrig sett någon verklig prins.

Han gav mig telefonnumret till sina föräldrar. Sedan kontaktade jag hans värdfamilj. Dagen därpå åkte han till kontinenten. Han blev aldrig präst utan är lyckligt gift och har barn och barnbarn.

Halka

Några månader före sina två flickors första heliga kommunion bad mig fadern om ett samtal. Det framkom att han, låt oss kalla honom för Paul, med anledning av sina barns första kommunion gärna ville ordna sin kyrkliga och religiösa situation. Den var mycket krånglig och det fanns flera besvärliga moment att ta itu med. Paul och jag kom överens om att han skulle komma igen om fyra veckor. Då skulle han även bikta sig, efter rätt så många år och för första gången på svenska. Inombords tänkte jag: om Paul bara kunde gå till en annan präst, någon han inte kände, så att jag slapp den här bikten.

Men Paul kom, efter fyra veckor, på utsatt tid. Och det blev en bra bikt. När den var avklarad, bad han att få berätta något. "Visst", sade jag. Och Paul berättade att han sedan vi hade talat med varann fyra veckor tidigare varit fast besluten att inte komma och bikta sig. Det hela var så hopplöst, han skulle ändå inte bli en annan människa. Med några svepskäl skulle han ge återbud till bikten.

Till saken hör att Paul arbetade som vaktmästare på ett sjukhus. En dag skulle han flytta några kartonger med röntgenplåtar till arkivkällaren. Han tog en låda med hundratals röntgenbilder och gick genom källargången. Av någon anledning stapplade han, ramlade och blev liggande på golvet. Kartongen med alla röntgenbilder gled iväg framför honom och flera hundra röntgenbilder ramlade ut i källargången.

Mödosamt ställde han sig på knä, lutade sig fram och såg på den närmaste röntgenplåten. Där stod i övre högra hörnet: Peter Hornung, 20 03 26 – 9376.

"Smart av Vår Herre – eller hur?", sade han till mig.

Peter Hornung

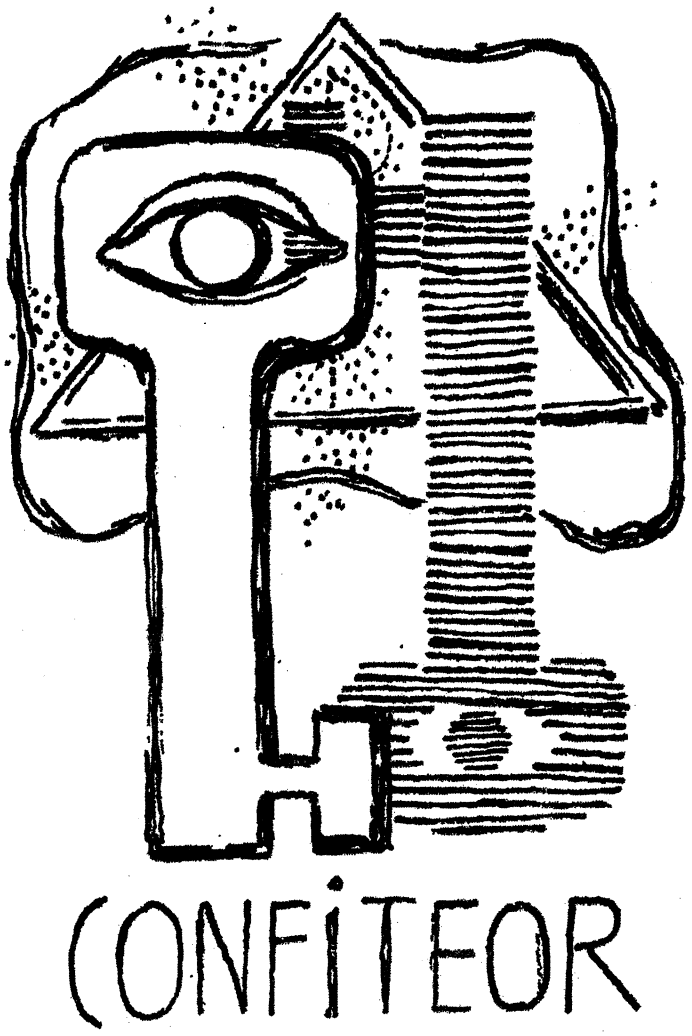

De ungas bönbok från 1963 är rikt illustrerad av Erik Olson.1950 konverterade den kände konstnären till katolicismen. Under 1960-talet vävde han samman sin surrealism med en katolsk symbolvärld. De ungas bönbok pryder sin plats bland mäss-och liturgiböcker i Rainer Kunzes bokhylla.

Tack för en 40-årig vänskap!

I höstas dog Sigfrid von Pottelsberghe de la Potterie. Rainer Kunze, som hade mångårig och vänskaplig kontakt med honom, ger här några glimtar av sin goda vän och tidigare kollega.

1958 måste ha varit min första kontakt med Sigfrid. Han var då kaplan i Malmö och mycket angelägen att visa stället där han höll till med scouterna.

Sedan hälsade jag på honom i Oskarström omkring år 1962, där han var kyrkoherde. En glad och öppen prick med *färgglad hemslöjdskravatt*. Kravatten sade allt om honom. Den förvandlades under hans tid som kyrkoherde i Göteborg till strikt prästkrage. Han måste skydda sitt mjuka inre.

1962 blev han utnämnd till kyrkoherde i Göteborg. Jag var den äldste i tjänsten i församlingen. Sigfrid ville veta hur församlingens gränser gick. Jag tog fram en karta och ritade i länsgränserna som var identiska med *församlingsgränserna*: Göteborgs- och Bohuslän och Skaraborgs län. O ve och fasa! Det visade sig att passionisterna i Jönköping i alla tider hade skött norra delen av Skaraborgs län som hörde till Göteborgs församling. Alla dessa ogiltiga vigslar! Fäderna hade vigt utan den för giltigheten nödvändiga delegationen från kyrkoherden i Göteborg. Vad gör vi nu?? "De flesta par är nog redan skilda", var Sigfrids kommentar. Och sen fanns där en bestämmelse (fanns den?) som kunde ge dispens. "Vi bryr oss inte."

Han var en kyrkoherde som ville använda *modern teknik*. Han köpte snart en Volvo Duett (som just hade kommit ut) i vilken hemmagjorda bänkar monterades. Då blev det lättare att samla upp barnen till undervisning.

Datorn fanns ju inte. År 1957 hade jag skrivit över förteckningen på församlingsmedlemmarna från Msgr Mejerinks ficknotisbok på kort. Sju år senare under Sigfrid blev det hålkort. Bara in med en pinne och alla årets förstkommunionbarn var framme.

Skolbygget var ett annat kapitel. Drottning Astrids vänner i Belgien engagerades och många (roliga och effektiva) byggnadssammanträden med "skåningarna" (Skånska Cement) hölls. Kvällen före invigningen skulle hela härligheten visas för den nyutnämnde (men ännu inte vigde) biskop Taylor och andra celebra gäster. Toalettlocken i mjuk plast var sista skriket. För att visa hållfastheten hoppade Sigfrid med båda fötter på locket – och åkte i toan. En lindrig stukning av foten och ett gott skratt blev resultatet.

Samtidigt med skolbygget blev det en expedition och tre systrar som hittills hade levt och sovit tillsamman i ett enda rum fick var sin liten lya.

Även i kyrkan byggdes det. Hans intresse för *liturgi* fanns redan långt före liturgireformen. Vi ville fira mässan med ansiktet mot folket. Men hur blir man av med ett åbäke till altare för att få plats för ett nytt?? Under koret fanns ju plats: bara låta det ramla ner. När man senare skulle bygga ungdomslokal där nere var man inte längre så lycklig över den "enkla lösningen" några år tidigare.

Men biretten (prästens "hatt" under mässan) skulle bibehållas. Kaplanerna "råkade" så ofta sätta sig på den under högmässan att den försvann i alla fall.

På Sigfrids tid fanns "konsulinnan Söderberg" som skänkte en gård i Vikmanshyttan i Dalarna. Fullt inredd med linne och porslin. Det gamla prästhuset där var Sigfrids ögonsten. Här fanns det en lämplig miljö för hans gästfrihet. Hela alltet såldes för en spottstyver några år efter det att Sigfrid hade flyttat från Göteborg. Det låg för långt bort.

Nalle – Sigfrids lurviga hund – var ett annat kapitel. Inte alla i huset var förtjusta i

vovven, men jag fick skaffa hund själv.

1964 blev jag flyttad till Borås och kände mig där ofta mycket ensam. Dekanatsmöten kunde vara ett andningshål. Då kunde man tala med kollegor. Tyvärr försvann de strax efter – ibland före – sammanträdets slut. Men Sigfrid hade tid. Ibland gick vi på bio tillsammans på kvällen innan jag åkte hem.

Sigfrid *arbetade mycket*, ibland för mycket. En kyrkoherde som inte längre har tid att ta semester (som han) blir farlig för sig själv och andra.

Vi avtalade en gång att åka till mitt sommarställe. Två gånger blev det från hans sida återbud med kort varsel på grund av för mycket arbete. Den tredje gången kom han med en förkylning som hette duga. Han vågade inte säga återbud en gång till. Vi åkte med våra hundar till stället i skogen, samtalade till sent på natten över en halvpanna skånsk akvavit, sov till klockan 12.00 dagen därpå och åkte hem friska och utvilade till kropp och själ.

Så småningom flyttade Sigfrid till *Helsingborg*. Ett bra ställe att ligga över på när man åker bil till och från Tyskland. Det blev ganska regelbundet nätter man pratade "i förbifarten".

Där firade vi de underbara "heliga tre dager" som han förberedde till vartenda kärl och linneduk. Alla föremål från inhemska konstnärer. "Inkulturation" i liturgin var inga tomma ord även om det kostade lite mera. Där fotograferades serierna om Stilla veckan. Då åts det av Sigfrid tillredda påskalammet i goda vänners lag och då byggdes det, kyrka, prästgård, församlingssal, ålderdomshem. Då beställdes skylift för att fotografera hela härligheten från 12 meters höjd. Många tror att korten är flygfoton.

I Helsingborg hade Katolska Pedagogiska Nämnden i Sigfrid verkligen support vid intensivundervisningen som då var ganska nyuppfunnen. Han fixade *allt* (utrymme, pennor, papper, böcker, mat m.m) för att underlätta för teamet från Stockholm.

1991 blev det *Löderup* med hund, höns, kurbitsar och massvis med icke uppackade flyttlådor i den ombyggda skånelängan. Men nu var det framför allt systrarna i Mariavall som gällde. Nästan varje dag, sommar som vinter, bar det av dit med bilen. Det blev även dikeskörning.

Vårt sista möte ägde rum på ålderdomshemmet i Löderup. Sigfrid hade svårt att känna igen folk. Trogna syster Honoria från Helsingborg höll kontakten in i det sista.

Tack för över fyrtioårig vänskap!

Rainer Kunze

Nytt år – dags att betala medlemsavgiften!

Inbetalningskort för medlemsavgiften 2006 medföljer detta häfte.

Betala senast till årsmötet den 8 april 2006.

Glöm inte att ange AVSÄNDARE på blanketten!

SALETTINPATER TORE KILMAN

En del svenskfödda präster och ordenssystrar har av olika anledningar aldrig verkat i Sverige. En av dem var pater Tore Kilman, som endast en kort tid strax efter prästvigningen 1924 fick vistas i Stockholm i det älskade hemlandet.

Oscar Tore Kilman föddes 1883 i Trävattna församling i Skaraborgs län. Hans föräldrar var löjtnanten Oscar Kilman och dennes hustru Anna Elisabet Matilda Schürer von Waldheim. Båda familjerna hade stark militär bakgrund. Yngste sonen Tore växte upp i ett fromt protestantiskt hem i Skara, men när han bara var 8 år gammal avled modern. Denna oersättliga förlust kom att i mycket prägla hans själsliv.

Efter studieår i Uppsala blev Tore Kilman lärare i Stockholm. Det var här han lärde känna den katolska kyrkan. Den 21 december 1912 blev han upptagen i Eugeniakyrkan, våren 1913 mottog han där bekräftelsens sakrament. Kilman hade en kärlek till det svenska språket kombinerat med en poetisk begåvning och 1916 utkom hans diktsamling *Till ditt minnes ära*, religiösa dikter tillägnade modern och jungfru Maria. Han var skicklig pianist och senare också organist. Hans inåtvända och kontemplativa natur var stark, liksom kärleken till Gud och han kände kallelsen att bli präst. Men vid hans ålder, drygt 30, var detta inte så lätt att förverkliga.

Prästvigning i Italien

I en minnesartikel säger den katolske prästen Oscar Lewin att Kilman i Amerika genom kardinal James Gibbons förmedling inträdde i den franska kongregationen Notre Dame de la Salette. Denna kongregation hade grundats vid mitten av 1800-talet till minne av den heliga Jungfruns uppenbarelse på berget La Salette nära Grenoble och ägnade sig åt själavårds- och missionärsverksamhet. Under några decennier fram till 1892 hade salettinerna varit verksamma i Norge, vars apostoliske prefekt Bernard Bernard inträtt i orden.

LA SAINTE VIERGE APPARAISSANT A S^T BERNARD
(Filippino Lippi)

« Bénis soient ta bouche et tes lèvres d'où descendent toutes les miséricordes sur les pauvres pécheurs. Tu es appelée et proclamée la Mère de miséricorde, et tu l'es en vérité, car tu vois la misère de tous les hommes et tu m'inclines à la pitié. ».

N. S. à la Ste-Vierge
Révélation de Ste-Brigite (*Livre VI, c. 23*)

SOUVENIR

DE MON

Ordination Sacerdotale

ET DE MA

Première Messe

SUSE (Italie) 26-27 Octobre 1924

Tore Oscar KILMAN

Missionnaire de La Salette

Domine, dilexi decorem domus tuæ et locum habitationis gloriæ tuæ.
Ne perdas cum impiis, Deus, animam meam.

(Psaume XXV)

Efter studier såväl i Amerika som i Fribourg i Schweiz samt i Susa i Norditalien blev Tore Kilman vigd till präst i katedralen i Susa den 26 oktober 1924. Redan före prästvigningen önskade han få arbeta i den svenska missionens tjänst och rådgjorde vid besök i Sverige med den nytillträdde biskop Müller. Hans kongregation kunde dock inte tillåta att han fick verka i Sverige som ordensmedlem, utan han måste då bli sekularpräst. Kilman tilläts av sina överordnade att från Susa få framföra denna sin bön till biskopen: "Låt mig som sekularpräst få bli upptagen i svenska missionen." Han hade stark "längtan att bli återbördad till 'Fädernas Kyrka' i Sverige".

Präst i USA

Tore Kilmans starka längtan till fädernes-landet uppfylldes inte, biskop Müller kunde inte ta emot honom i det svenska vikariatet. Efter prästvigningen fick Kilman besöka Stockholm och han sammanträffade på nytt med biskopen. Men Kilman tvingades resig-nera om Sverigeplanerna. Han överflyttades till La Salettekongregationens missionscollege i Hartford i Connecticut varifrån han våren 1925 skrev till biskopen hur svårt det varit att åter "lämna Sverige, med alla och allt som där var mig kärt. Emellertid har den redan långa raden af mina utomlands-år mer och mer vant mig vid känslan att vara en 'gäst och pilgrim', 'utan varaktig stad' (hur lätt är inte denna så djupt kristna idé för mig att fatta!), och då det nu prompt *skulle* bära iväg till Amerika, trots allt – trots alla mina ifriga försök att på allvar få hamna i Sverige; trots Eders Högvördighets så vänliga och energiska sträfvan i samma riktning, och trots ännu många andra vänners förböner och råd och dåd – – då nu trots allt detta – trots att ungefär *allt* blef gjordt hvad göras kunde – dock projektet med Sverige inte kunde bli af: ja, då återstår ju ingenting annat än att säga: *Detta var helt enkelt Guds vilja.* Detta: att jag tills vidare *inte* skulle få slå mig ner i Sverige. Och jag *behöfdes* tydligen (af skäl som Gud bäst vet) *i Amerika.*"

Tore Kilman undervisade i salettinernas skola i Hartford och var biktfader för skol-gossarna och hjälpte på lördagar och söndagar även till som biktfader och firade två söndags-mässor hos församlingar i närheten. Men skilsmässan från Sverige och det svenska var svår: "Värst är det med språket – språket!! Mitt dyra, älskade svenska språk, som jag studerat så omsorgsfullt, och behärskar så väl! Och som jag allt fortfarande kan, lika så helt och fullt som någonsin förr! Men hur skall det bli i en framtid? Jag vågar inte tänka mig möjligheten att jag skulle glömma ens den minsta prick af detta mitt språk, som är ett med mitt kött, mitt blod och min själ!"

Pater Tore Kilman blev sedan lärare vid La Salette-seminariet i Altamont i staten New York. Men han drabbades av sjukdom, långa tider var han bunden vid sjukbädden och den 10 augusti 1929 avled han, endast 46 år gammal. Oscar Lewin avslutade sin minnes-artikel i Hemmet och Helgedomen med dessa ord:

"Strax efter sin prästvigning vistades han i Stockholm, och många av våra församlings-bor minnas ännu hans predikningar, vilka med en formfulländad behandling av det svenska språket förenade en djup och innerlig förkunnelse av vår heliga Kyrkas läror. Pater Kilman talade framförallt kärlekens språk och därför nådde också hans ord allas hjärtan. Blid och stilla gick han sin väg fram. Likt sin skyddspatron, den helige Franciscus av Assisi, älskades han av barn och djur och själv öppnade han sitt stora varma hjärta för hela Guds sköna skapelse. Och nu är hans jordevandring tilländalupen och vi hava vid Herrens altare lyst frid över hans minne. Må han i sina böner ihågkomma oss och vårt land, som han så högt älskade. Visst är tomheten stor när en sådan personlighet som Pater Kilman kallas bort, men ingen av oss, som han lämnar kvar, kunna missunna honom att den store Bedömaren av all mänsklig förtjänst nu kallat denne gode och trogne tjänare till hans eviga belöning. R. I. P."

Lars Hallberg

Hjälp Arv och Minne att bli ett innehållsrikt medlemsblad!
Stora och små bidrag mottages tacksamt av redaktionen.

Rainer Kunze rotar vidare i sin bokhylla

Hur ser det ut med bön- och mässtexter efter 1900? Försök till bibliografi.

I Arv och Minne 23 gav Rainer Kunze förslag på ämnen för forskning i äldre katolskt, svenskt tryck. Den första artikeln tog upp utgåvor från 1800-talet, främst liturgiska texter. Nu fortsätter han med en genomgång av 1900-talet.

1909 *Oremus* katolsk bönbok bearbetad af Pastor J.P.E.Benelius (816 s., 13,5 x 9 cm). Imprimatur av biskop Bitter. Sidorna 28 – 707 innehåller "Mässandakter" (inklusive mässans ordinarium på latin och svenska) och "Årliga andakter" till kyrkoåret och årets andra fester.

1912 *Lilla Oremus för barn.* (146 s., 12 x 7,5 cm) af pastor Benelius med Imprimatur av biskop Bitter

1917 *"Förklaring af DET HL. MÄSSOFFRET jämte LITURGINS MÄSSBÖNER"* utgiven av Birgittaföreningen! (68 s., 14 x 10 cm). Där finns en "Förteckning på katolska böcker och skrifter som kunna erhållas genom katolska prästerskapet eller hos vaktmästaren i n:r 24 N. Smedjegatan, Stockholm", som innehåller 18 titlar.

1930 *Oremus* Katolsk bönbok för Sverige. Andra omarbetade upplagan. Katolska Bokförlaget Stockholm (703 + XVI s., 24 x 9 cm).

Mina exemplar har vinrött respektive svart skinnband.

I det följande har alla utgåvor fått vederbörligt tillstånd från biskopen.

1931 *Stilla veckan – Påskhögtiden* "sär-tryck ur latinsk-svensk mässbok för Sön- och helgdagar". Katolska Bokförlaget När kom mässboken? Den kanske skulle komma ut men aldrig gjorde det? (138 s., 15,5 x 10 cm)

1931 *Det nya Förbundets Offer.* Katolska Bokförlaget. "Den hl. Mässans liturgiska text med förklaringar". (37 s., 18 x 12 cm). En praktutgåva tryckt i två färger.

1934 *Latinsk-svensk missale för Sön- och helgdagar.* Katolska Bokförlaget (765 s., 14 x 9 cm) med en färgbild av korsfästelsen (från Beuron!) före titelbladet.

1938 *Jesus och jag.* (47 s., 13,5 x 9 cm) "Fri översättning från Tyskan". Varannan sida är en bild i färg. Katolska Bokförlaget. Imprimatur B.D. Assarsson. Provikarie.

1940 *Katolsk bönbok* med imprimatur av Gulielmus Cobben på LIBRIS i Helsingfors (246 s., 14,5 x 9 cm).

1943 *Skyddsängeln.* Bönbok för katolsk ungdom. Nämns i andra upplagans förord 1953.

1951 *Den Hl. Mässan.* Enkel förklaring för ung och gammal. P.Wehner (28 s., 17 x 12,5 cm)

1953 *Skyddsängeln.* Bönbok för katolsk ungdom i Sverige. Andra upplagan. (216 s., 14,5 x 9 cm) med sitt välkända röda band.

1957 *Katolsk bönbok* Helsingfors (254 s., 14,5 x 9 cm)

1958 *Lilla mässboken* (78 s., 13,5 x 9 cm). Petrus de Daciaföreningen med imprimatur av biskop Ansgar Nelson. Boken är en översättning från franskan med foto på mässans firande till varje textsida. Tryck i rött och svart.

1958 *Stilla veckan.* Andra omarbetade upplagan (132 s., 16 x 10,5 cm) Petrus. de Dacia förlag

1960 Kort andakt. "De viktigaste bönerna och levnadsregler för en kat. kristen". Katolska Bokförlaget. (76 s., 14 x 9 cm)

1961 Katolskt missale för sön- och helgdagar. Advent, Jultiden, Tiden efter trettondagen (212 s., 16,5 x 10 cm). Petrus de Daciaföreningen. Tydligen tänkt som början på ett helt missale, som inte färdigställdes på grund av liturgireformen.

1963 De ungas bönbok. Tredje upplagan (232 s., 14,5 x 9 cm). Katolska Bokförlaget. Delvis tvåfärgade teckningar av Erik Olson, Halmstad. Röda och gröna plastband förekommer. Imprimatur av biskop John E. Taylor. Enligt inledningen av pater Adelkamp S.J. räknas **Skyddsänglarna** från 1943 och 1953 som bokens första respektive andra upplaga.

1964/5 Lösblad söndagsmissale. Vikta blad på 6 sidor per söndag (16 x 10 cm) Petrus de Daciaföreningen, Linnégatan 79, Stockholm.

1970- och 1980-talen Don Riccardo Bulloni tryck. Alltid utan tryckår. Bl.a.: *Missale*, lösbladssystem liggande A5 söndagar och helgondagar. *Psalmbok*, lösbladssystem liggande A5, 958 psalmer, antifoner m.m. *Lektiona*, olika årgångar bundna i olika färger, stående A4. *STILLA VECKAN*, liggande A5. Första upplagan 88 s., andra upplagan "med 81-års NT och reviderat GT samt nyöversättning av alla böner". *Den heliga mässan*, mest 24 s., 18 x 10 cm. Svenska och andra språk. Svenska textens tryck "lånad" från en annan bok?

1975 Min kyrkbok. KPN från tyskan (63 s., 14,5 x 10 cm) Bilder i färg ca varannan sida.

1981 Den heliga mässan. Katolska biskopsämbetet, Katolska liturgiska nämnden. (64 s., 15 x 9 cm) Häftad.

1981 Oremus (568 s., 15,5 x 10 cm). Stockholms katolska stift, Katolska liturgiska nämnden.

1985 Vi firar mässan. KPN (31 s., 15 x 10,5 cm) från engelskan, färgbilder varannan sida.

1987 Stockholms katolska stifts **Missale** enligt Påven Paulus VI:s apostoliska konstitution "Missale Romanum" av den 3 april 1969. Katolska biskopsämbetet, Katolska liturgiska nämnden. (1055 s., 29 x 2 x 7 cm) Det första i Sverige utkomna altarmissalet efter reformationen, tryckt på Bonifatius-Druckerei Paderbron.

1989 Visa oss vägen. Bönbok. Sveriges Unga Katoliker, 191 s. (15 x 10 cm) Texter till bön och eftertanke.

1989 Mässbok "Mässans ordningar och böner samt läsningar för sön- och helgdagar" Katolska biskopsämbetet och Katolska liturgiska nämnden. (1360 s., 16 x 10 x 4 cm) Inte längre en bok att ta med till kyrkan!

2004 Oremus. Svensk katolsk bönbok. Femte, fullständigt omarbetade upplagan. Katolska liturgiska nämnden (684 s., a6 x 10 cm)

2005? Mässbok. Andra upplagan bearbetad av Lars Cavallin.

Ett eget forskningsområde skulle vara de **olika katekeserna** från "Bruns's Katechismus eller Religionsunderwisning för Katholsk Ungdom", 1834. Även den på Rumstedt över den klassiska katekesen, 1800, utgivningsverksamheten hos KPN till dagens Veritas förlag.

Även psalmböckerna är värda att titta närmare på. "Mess-Psalmer" utan noter finns redan i Bönboken från 1836. Är pastor Wessels första upplaga av **Cecilia** (1902) det första psalmtrycket med noter? Är Assarsons "Psalmer för Kyrkoåret", 1937, tänkt som en komplettering? Hur präglar invandrargrupper urvalet av psalmer i senare upplagor av Cecilia? Hur inverkar liturgireformen? Även här finns mycket att rota i.

Lycka till!

Rainer Kunze

I Rainer Kunzes bokhylla står De ungas bönbok (Katolska bokförlaget 1963). Boken är mycket vackert illustrerad av den kände konstnären Erik Olson. Erik Olson tillhörde Halmstad-gruppen och var en av de främsta företrädarna för den svenska postkubismen.

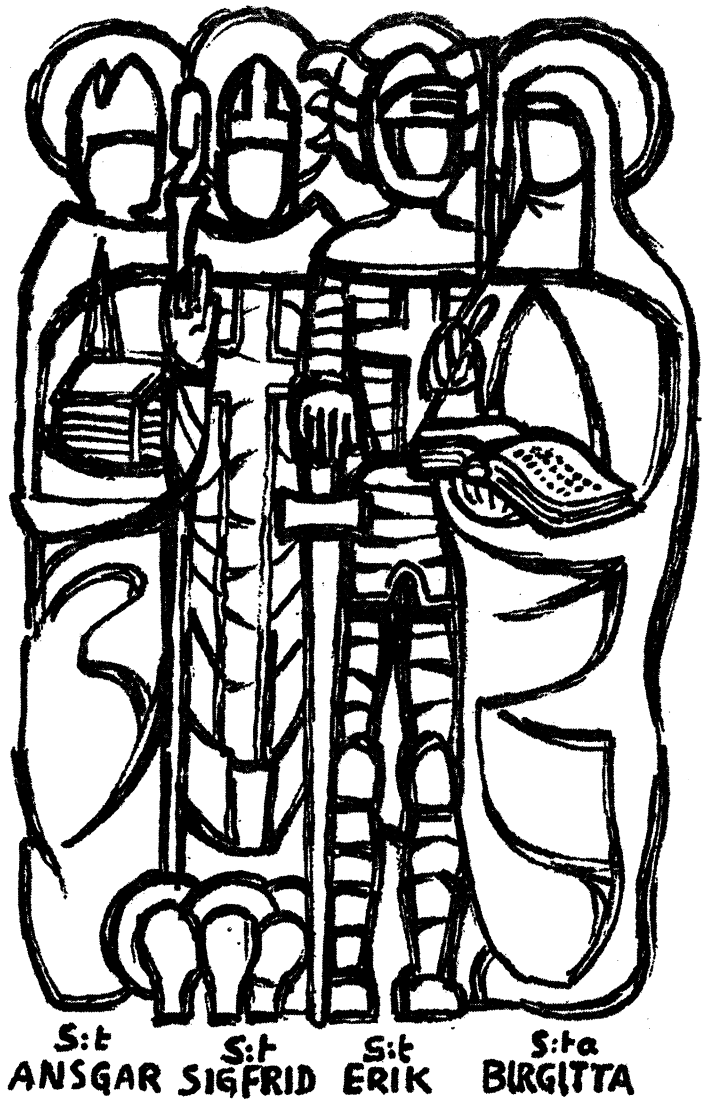

Nya medlemmar

Under hösten 2005 har föreningen fått följande nya medlemmar:
Melissa Brolin, Löddeköpinge
Peter Brune, Spånga
Mim E Ekelund, Vadstena
Ingvar Fogelqvist, Stockholm
Grzegorz Janski, Stockholm
Göran G. Jonsson, Lund
Ullabritt Karlsson, Tyresö
Birgit Lechat, Årsta
Johannes Palmgren, Kista
Katie Palmgren, Kista
Carina Sjöblom, Farsta
Sölve Ståhl, Falun
Pia-Kristina Svenhard, Stockholm
Elisabeth Tittenberger, Täby
Olov Törnqvist, Örebro

Vallfärd till Varnhem

Sommarens sista karamell

Vissa händelser, t.ex. resor, ser man fram emot länge. Man suger på dem som på en karamell, och blir glad, ju längre den varar. En sådan karamell är för mig den årliga vallfärden till Varnhems klosterkyrka i Västergötland sista lördagen i augusti, då man där firar Maria Drottningens fest.

Initiativet till vallfärden lär ha tagits av Gert Gelotte i Göteborg i början av 1980-talet, och färden organiseras av franciskanerna i Jonsered. De flesta deltagarna kommer i buss eller bil från de olika församlingarna i Västsverige, men *en* grupp vandrar till fots från Gudhems klosterruin 15 km därifrån. I Katolskt Magasin nr 10 2005 ger ovannämnde Gert Gelotte en målande skildring av vandringens mödor och glädjeämnen. Själv stockholmare brukar jag få följa med till Varnhem i goda vänners bil från Göteborg. Efter mässan picknickar man i klosterruinerna – om vädret tillåter. Det har hänt att vi fått hålla till godo med att göra det i bilen!

Väl inne i den huvudsakligen romanska kyrkan blir jag som alltid helt överväldigad av tanken på att här har det firats mässa, sjungits tidegärd och betts i över 400 år... Här om någonstans i vårt land måste väggarna vara inpyrda med bön. Vad tänkte de första cisterciensmunkarna, när de kom vandrande hit i mitten av 1100-talet, vad kände de? Det berättas att de som 1143 utsågs av den helige Bernhard av Clairvaux att grunda Alvastra kloster, förfärade bad att få slippa att arbeta i detta "Herrens stenbrott"! Lyckligtvis för oss var de tvungna att lyda sin abbot, och redan efter några få år var de redo att grunda ett dotterkloster i Varnhem. Vilken förundran måste de inte ha väckt hos folket, och senare även beundran, när man såg allt de kunde åstadkomma i fråga om byggenskap, jordbruk, trädgårdsskötsel och sjukvård, för att inte tala om vilket kulturcentrum klostret måste ha utgjort, med goda kontakter med bröderna på kontinenten.

Kanske är det andliga liv som utstrålade från klostret och den sådd som då ägde rum orsaken till att Skara stift än i denna dag har ord om sig att vara det religiöst mest livaktiga och frommaste? Otänkbart är det inte.

I en gammal klosterkrönika nämns Fader Henrik, en av Varnhems första abbotar, och icke blott hans "vältalighets makt" utan även "den Guds nåd som strålade i hans ansikte". Detta väcker oväntat ett minne till liv hos mig. En sommar på 1960-talet vistades jag ett par veckor i ett cisterciensiskt kvinnokloster, beläget i en enslig dal i franska Jurabergen. Dit kom en dag en ung prior från ett manskloster i en avlägsen trakt. Hans ansikte var också lysande – man kunde helt enkelt inte slita sin blick från honom. Inte förrän man upptäckte den gamle lekbrodern vid hans sida. Denne föreföll nämligen ha klivit direkt ur 1100-talet med sitt långa toviga skägg och sin gråa kolt. Förutom kolten bar han vad som måste ha varit broker, d.v.s. ett slags byxor, och hade benen lindade med gråa tygremsor. Fötterna var omslutna av ett par grovt hopsnörda tjocka skinnlappar. Så måste lekbröderna i Varnhem ha sett ut!

Nog måste det finnas många helgon inom cisterciensorden, även om endast den helige Bernhard fått plats i kalendariet. Förmodligen är de så många, att kyrkoårets rytm skulle förryckas, om man firade dem alla... Jag kommer att tänka på vad jag en gång läst om ett av deras kloster. En av munkarna var död

och skulle begravas. Man höll på att gräva hans grav på klostrets kyrkogård, då man plötsligt träffade på den oförmultnade kroppen av en död munk. Den grävande brodern ilade genast att underrätta sin abbot, som emellertid lugnt svarade: "Skotta genast igen graven!" Tydligen var han van vid sådana upptäckter, och han ville inte få klostrets frid störd av nyfikna.

Med sorg i hjärtat har jag märkt, att antalet deltagare i vallfärden minskat från år till år. Förr stod det rader av bussar utanför kyrkan; nu fylls parkeringsplatsen huvudsakligen av personbilar. Och vart har de katolska ungdomarna tagit vägen? Lockas inte de av att få uppleva en katolsk högmässa i Arns egen klosterkyrka? De flesta ungdomar har ju läst om och fascinerats av Jan Guillous romanfigur korsriddaren Arn, som väckt till liv ett förnyat intresse för det medeltida Västergötland. Det anordnas t.o.m. resor, välbesökta resor, i Arns fotspår. Nog borde det göras mer reklam för vår egen vallfärd till Varnhem, i församlingarna och i Katolskt Magasin, och det i god tid, så att folk hinner planera in den i sin sommar!

Att det blir en upplevelse, det kan jag garantera.

Väl mött i Varnhem!

Inger Bengtsson

* * *

S:ta Elin av Skövde

I slutet av sommaren utkommer Sven-Erik Pernlers bok "S:ta Elin av Skövde – kulten, källorna, kvinnan". I anslutning därtill planeras olika evenemang i Skara och Skövde 29 resp. 30 juli, dvs Olofs- och Elin-dagarna 2006.

Boken utges av Skara stiftshistoriska sällskap. KHF står bland medinbjudarna till dagarna. Program för dessa kommer att publiceras bl.a. på KHF:s hemsida:
http://hem.passagen.se/katolskhistoria/

Vallfärd till Sankt Olof

1930 firades det stora S:t Olavsjubileet i Norge, 900 år efter slaget vid Stiklastad den 29 juli 930 då kungen stupade som martyr. Även i Sverige firades helgonet. Fortfarande finns många Olofsbilder i de svenska kyrkorna, inte minst i Sankt Olofs välbevarade medeltidskyrka på Österlen. Följande artikel är hämtad ur *Hemmet och Helgedomen* nr 14 1930.

"I Skåne har, om ock på ett anspråkslöst vis, S:t Olavsjubileet firats i närheten av den gamla medeltida vallfärdskyrkan, Sankt Olof i Albo härad. Den 29 juli samlades en liten skara katoliker i kapellet å Kronovall, där mässa lästes av kyrkoherde Meierink, som även i sin predikan vältaligt skildrade den helige Olof, som konung och kristen, samt manade till att efterlikna honom i tro och gärning. Elisabetssystrar från Malmö förhöjde andaktsstämningen med sång, bland annat sjöngs en hymn till den helige Olof och Te Deum.

Senare företogs en bilfärd till S:t Olofs kyrka, vars altaren strålade i blomsterskrud; kyrkan är nämligen en av de få, där vid reformationen flera altaren lämnats orörda med sina vackert snidade helgonbilder och sitt konstnärligt dyrbara altarskåp. Pilgrimsskaran begav sig först till S:t Olofsbilden, som var prydd med grönt, och hyllade kyrkans skyddspatron på hans högtidsdag med sång och bön; därpå i procession till Jungfru Marias altare och Treenighetsaltaret. Till sist besökte alla S:t Olofs källa och drucko av det klara, hälsobringande vattnet.

Medlemmar av familjerna Sparre, Hamilton, Kennedy och Stjernsvärd deltogo i pilgrimsfärden, ävensom traktens svenska och polska katoliker och några icke-katoliker, som hysa vördnad för S:t Olofs minne."

SKRIFTSERIEN

I november 2005 utkom nr 4 i KHF:s skriftserie, **Sigismund – En biografi över den svensk-polske monarken**, författad av fil.lic. *Stefan Östergren*. Den inbundna och med illustrationer försedda boken har tillställts alla medlemmar som erlagt medlemsavgiften för 2005. Boken finns till försäljning t.ex. hos katolska bokhandlar eller hos Bokförlaget Catholica.

Även i år hoppas vi kunna ge ut en bok i skriftserien. Den nya boken kommer i så fall att ingå i årsavgiften för 2006.

Den i början av 2005 utkomna skriften nr 3, **Kvinnligt klosterliv i Sverige och Norden. En motkultur i det moderna samhället**, kan köpas hos KHF. Den kostar 130 kr plus ev portokostnader. Skrift nr 2, **Fredrik Muckenhirn. Katolsk präst och luthersk kyrkoherde** (1999) av *Erland Olson* och *Barbro Lindqvist*, säljs av KHF till rabatterat pris: 30 kr plus portokostnader.

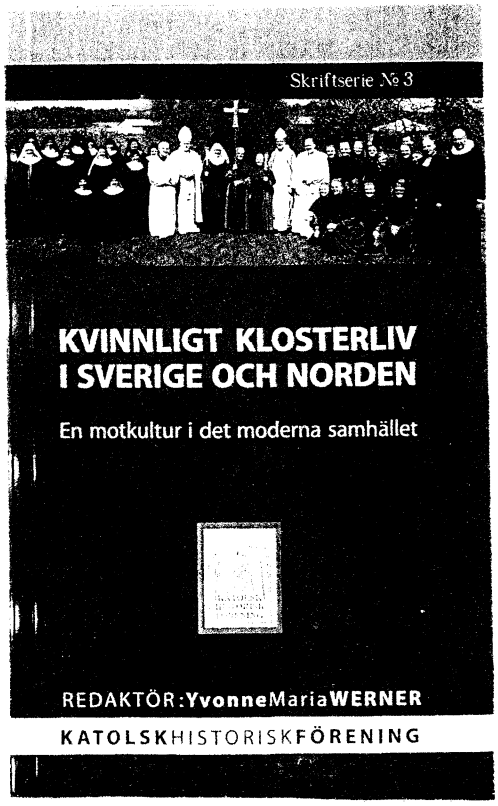

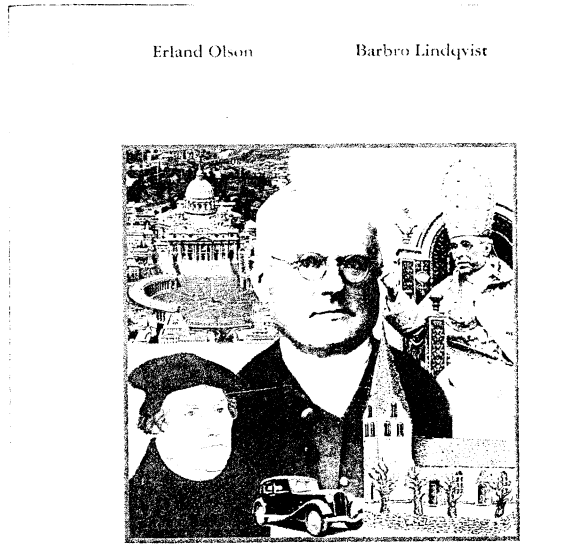

Det du gick miste om

Två nya föredrag kan erhållas mot en kostnad av 20 kr per föredrag. Det gäller *Gunnel Beckers* i Göteborg hållna föredrag **Selma Lagerlöfs möten med den Katolska kyrkan. Avtryck i hennes diktning** och *Lars Hallbergs* föredrag i Stockholm **Kallad till jesuit? Om 1800-talets svenskfödda jesuiter**. Ange Becker resp. Hallberg på inbetalningen till föreningens pg 222010-1, så skickas föredragskopian med posten.

Du kan också beställa kopior av tidigare föredrag. Sätt in 20 kr per föredrag på föreningens pg 22 20 10-1. Föredragen från Temadagen om Marielund kostar 30 kr.

– **Halina Brzezinska**, 50 år som katolik i Sverige. Några minnen och reflektioner.
– **Lars Cavallin**, Katolska kyrkan i Sverige och Andra Vatikankonciliet.
– **Lars Cavallin**, Katolska kyrkan i Sverige, en och densamma (med tonvikt på Västsverige och Skåne).
– **Erik Ende**, Invandrarsamhället Sörforsa.
– **Görel Fredriksson**, Min mormorsmor har berättat ...
– **Lars Hallberg**, Birgittasystern Catharina Ehrenpohl.
– **Peter Hornung** S.J., Ellen Ammann, en svenska i Bayerns parlament.
– **Msgr Bernhard Koch**, Ett stift växer fram – Stockholms katolska stift 50 år. En präst som varit med från början (nästan) minns.
– **Barbro Lindqvist**, Abbé Gridaine, apostolisk vikarie i Sverige 1805–1833.
– **Barbro Lindqvist**, Ensam i sin tro – stark i sin tro. Om drottning Josefina.
– **Barbro Lindqvist**, Vad och var? Skärvor av katolskt gudstjänstliv i Stockholm 1595 – 1895.
– **Barbro Lindqvist**, Vad skall vi göra med jesuiten? Ett regeringsbekymmer i Stockholm år 1671.
– **Elisabeth Melander**, En katolsk släkt i Sverige.
– **Else-Britt Nilsen** O.P., Ordenssystrarnas medverkan vid Kyrkans reetablering i Norden. (På norska)
– **Sven-Erik Pernler**, Uppsala möte 1593 – bakgrund, beslut och konsekvenser. (Sammandrag)
– **Anders Piltz**, Sigismund och motreformationen i Sverige.
– **Kaare Rübner Jørgensen**, Karmelitorden og dens klostre i Skandinavien. (På danska)
– **Sr Madeleine Sirantoine**, Franska skolan genom tiderna.
– **Carl-Erik Törnqvist**, Py Sörman – luthersk prästdotter, författarinna och katolsk konvertit.
– **Yvonne Maria Werner**, Katolicismen i Sverige runt sekelskiftet 1900.
– **Yvonne Maria Werner**, Markis Lagergren och den svenska katolicismen kring sekelskiftet.
– **Katrin Åmell** O.P., **m.fl**, Marielundssystrar. Temadag om Marielund. (30 kr)

Har Du idéer om program för föreningens möten?

Har Du förslag på ämnen för historisk forskning?

Har Du tillgång till material som bör publiceras?

Har Du idéer om föreningens verksamhet?

Hör då av dig till styrelsen eller våra lokala kontaktpersoner!

KATOLSK HISTORISK FÖRENING I SVERIGE

Program våren 2006

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

STOCKHOLM

Torsd. den 2 februari Kl. 19.00 45 pers S:ta Eugenia kyrka Kungsträdgårdsg. 12	Ambassadör Fredrik Vahlquist *Sveriges förbindelser med den Heliga Stolen.* Karlaplan 1 114 60 Sthm
Torsd. den 16 mars Kl. 19.00 44 p S:ta Eugenia kyrka Kungsträdgårdsg. 12	Fil. lic. Stefan Östergren berättar om sin biografi över *Sigismund, den svensk-polske monarken*
Lörd. den 8 april Kl. 12.00 38 p Domkyrkosalen Domkyrkan, Folkungag. 46	**Årsmöte** Apostoliske nuntien, ärkebiskop Giovanni Tonucci *The History of Vatican Diplomacy* Nuntiaturen Sandrasy 10 182 63
Onsd. den 3 maj ≈ 35 Kl. 19.30 S.ta Ingrids dominikanska Centrum, Västmannag. 83	Professor Magnus Nyman *Om reformationen i Sverige* (Samarrangemang med S:ta Ingrids dominikanska centrum)

LUND

Lörd. den 21 januari Kl. 15.00 31 st S:t Thomas kyrka Stora. Tomegatan	Teol.kand., doktorand Anna Minara Ciardi *"Biskopar, kaniker och Europa."* *Det katolska Skåne kring år 1100*
Lörd. den 11 mars Kl. 15.00 S:t Thomas kyrka Stora Tomegatan	Professor Manfred Hofmann & Teol.dr Christina Runquist *"Katolska Kyrkans utveckling i Latinamerika"*
Lördag den 10 juni Kl. 15.00 S:t Thomas kyrka Stora Tomegatan	Biskop Anders Arborelius *"Edith Stein"*

UPPSALA

Onsd. den 15 februari Kl. 19.00 S:t Lars kyrka Slottsgränd 7 A	*Den katolska pressen i Sverige* Informations- och samtalskväll med Margareta Murray-Nyman, Ulf Jonsson, Birgitta Löwendahl och David Wingren (Samarrangemang med Forum Catholicum Upsaliense)
Onsd. 3 maj Kl. 19.00 S:t Lars kyrka Slottsgränd 7 A	Fil.dr Peter Tångeberg *Medeltida Mariaskulpturer i Sverige* (Samarrangemang med Forum Catholicum Upsaliense)
Onsd. 17 maj Kl. 19.00 S:t Lars kyrka Slottsgränd 7 A	Fil.dr Britt-Inger Johansson *"Av levande utvalda stenar bygger du ett hus för din härlighet". Tankar om kyrkobyggnaden* (Samarrangemang med Forum Catholicum Upsaliense)

GÖTEBORG

Se föreningens hemsida för aktuell information
http://hem.passagen.se/katolskhistoria/
eller kontakta Roland Allnert, tel. 031-18 21 09

SKARA och SKÖVDE

29 resp. 30 juli Se föreningens hemsida för aktuell information http://hem.passagen.se/katolskhistoria/	Olofs- och Elindagarna 2006

MEDLEMSKAP

Medlem i KHF blir man genom att betala in medlemsavgiften till föreningens pg 22 20 10-1. Årsavgiften är för enskild 100 kr, ytterligare familjemedlem (make eller maka) 50 kr, församling eller ordenskommunitet 150 kr.